

rești ale Transilvaniei, acest cuvânt se pronunță *șelate* sau *șălată*. În cazul acesta și inițial e un indiciu sigur despre originea ungurească a cuvântului

Prin urmare acest „Kulturwort” mi-a venit prin trei filiere în Muntenia și Moldova din neogreacă, *salată*, în Transilvania din maghiară, *șelate*, iar în Banat din sârbocroată, *sălată*

E. PETROVICI

VI.

Vocalele fără de voce în Românește

Definiția vocalelor. Vocalele fără de voce în Rusește, Franceză, Portugheză.

După definiția Prof. Jones (dela *University College-Londra*) vocala este „un sunet cu vibrația coardelor vocale în producția căruia aerul curge continu prin faringe și gură fără nici o piedecă sau strâmtare care să aducă o fricțiune auzibilă”.

Sau mai pe scurt, se poate spune, că o vocală nu-i alt ceva decât însăși vibrația „(bâzâitul)” coardelor vocale în surgereea fără nici o obstrucție a aerului din plămâni, prin laringx, farinx și gură

Aceasta e definiția vocalelor obișnuite pentru că limbajul cunoaște—oricât ar părea de paradoxal—și vocale produse prin simpla trecere a aerului prin gură fără „bâzâitul” coardelor vocale. Aceste vocale nu se deosebesc perceptibil de vocalele șoptite (încercați să șoptiți vocalele limbii noastre de pildă și veți avea o idee destul de lipsită de felul cum sună vocalele fără de voce).

Multe limbi europene nu cunosc acest fel de vocale (numite și devocalizate). Așa de pildă în 1 engleză vocale „șoptite” nu fințează. La fel germana, suedeza, italiana* și

* [Totuși laberg și Jud în *Der SprachAtlas als Forschungsinstrument* Halle 1928, p. 216—217 ne singură „dass man in der Toscana, anderswo in Mittelitalien die auslautenden Vokale oft blos haug oder ffustert” S. P.]

spaniola — pentru a numi câtevă din limbile de seamă ale continentului pe care viațum, — n'au în tezaurul lor de sunete vocale fără de voce

Alte limbi europene în schimb posedă aceste sunete. În rusește bunăoară cuvintele ce însemnează *la revedere, ședetă, expoziție* se rostesc cu unele vocale devocalizate ce se transcriu de foneticienii moderni prin cerculețe puse sub vocalele respective: „*praščanī, sadlīs v y s t ə f k ə*”

Limba franceză, întrebunțează, arareori e adevărat, vocale în producția cărora coardele vocale nu iau nicio parte. Așă de pildă al doilea *i* din cuvântul ce înseamnă *plecat*, poate fi auzit șoptit din gura multor Francezi partî.

Un graiu bogat în vocale ‘șoptite’ e cel portugez Iată câtevă exemple culese din tratatul lui Aniceto dos Reis Gonçalves Vianna *t r i s t e z a, òt̪us, e n t r ā, mòrtă, păr-pătuadă* însemnând tristeță, altuin, între, moarte, veșnicie, cuvinte îmbelșugate în vocale (și consoane) fără voce. (Observați în deosebi ultimul din cuvintele citate, în care ‘vocea’ intră abia odată cu vocala *u p ə r p ə t u i d à d*) A se notă că în transcrierea acestor cuvinte portugheze litera *ə* reprezintă o „vocală neutră” similară lui *ä* al nostru, în *văd, mă* de ex.

*

Se poate să nu fie o descoperire. Necazuri și griji, cari n'au a face cu ștunța m'au împiedecat să-mi procur ultimele cărți apărute în țară și streinătate tratând fonetica limbelor noastre, așă că nu pot ști dacă *eu* am descoperit întâi vocalele fără de voce în românește*)

În legătură cu teza mea de doctorat *Comparative Phonetics of English and Rumanian* transcrisesem între altele și cunoscuta povestire a lui N Gane „Astronomul și doftorul”. Cetind d-lui Prof Jones, șeful Departamentului Phonetic de la

*) [Din studiile dialectale ale lui G Weigand cunoaștem de mult vocalele „șoptite” la sfârșitul cuvintelor românești S P]

„University College” textul meu pus în alfabetul fonetic, d-sa obiectă că litera i cu care transcrisesem ultima vocală din cele două fragmente din notă¹⁾ nu redă corect vocala ce rostisem L-am întrebat dacă nu cumva pronunțasem desinența (mai literară) -ei în loc de -i.

D-sa, scurt, englezeste, drept răspuns scrise cu creionul un e pe jumătate deschis (ε) peste i-ul din transcripția mea.

Am părăsit Collegiul foarte intrigat. Știam că știu românește mai bine decât profesorul meu care — în treacăt spus — nu cunoaște o boabă din graiul nostru. Dar mai știam și altceva că Prof. D. Jones are o ureche cu care nu poți glumi, un auz de-o infalibilitate ‘papală’²⁾.

Unul din noi doi trebuia să fi greșit. Sau nu cumva gresiesem amândoi? În care caz trebuia să fie vorba de o distincție prea fină ca să poată fi prinsă cum ar zice muzicanții *a prima vista*

M-am dus acasă hotărît să aflu ce era cu cei doi și a căror taină îmi scăpă, dar pe care, pentru mine lucrul devineă tot mai vădit, nici urechea foarteageră a Prof. Jones, nu o putuseprinde

Inclus în camera mea am început să repet cu glas tare pasajurile ce mă întrigau

După vreun sfert de ceas de mare nedumerire puteam exclamă ca fizicianul grec „evrika”

Eu avusesem dreptate și n'avusesem, Prof. Jones, la fel, avusesem și nu, dreptate

Găsind adevărul mă gândiu involuntar la vorba lui Rousseau „Il faut beaucoup de philosophie pour observer une fois ce qu'on fait tous les jours” (Citat de Jespersen)

Problema era deslegată

Cei doi și respectiv erau lipsiți de vibrația, ce însoțește

¹⁾ Iată-le

a) țara cea mult lăudată a Moldovii
b) ajunseră la hotarul țării

²⁾ A se vedea articolul subsemnatului din Rev. Gen. a Invățământului: Deprindererea Urechii

de obicei vocalele, a coardelor vocale. El trebuiau să fie transcriși cu *i*.

*

§ 1. Am arătat în monografia „*i scurt*” apărută în *Rev. Gen a Inv.* că acest sunet apare foarte adesea devocalizat, deci i. Dar afară de acest 1

§ 2. Toate vocalele și toți diftongii apar în românește destul de adesea fără de voce Aceste sunete vocalice fără de voce trebuie să fie considerate ca membrii subsidiari ai fonemelor de care se țin.

i, e, ə, o, ʊ, ɨ, ă, i, ɨ, ı, ş a m d apartin respectiv fonemelor
1, e, a, o, u, etc.

§ 3 Iată câteva exemple de astfel de vocale și diftongi devocalizați: suferință, societate, aritmetică, clasicism¹), casa, lupu, câteva, ie la mintea omului și a. m d

§ 4 Chiar două vocale în succesiune pot fi devocalizate în româneste: generatie, imaginatie

§ 5. În anumite împrejurări î scurt e totdeauna devocalizat

§ 6 Devocalizarea vocalelor lungi nu e absolut esențială limbii române deși ea este destul de frequentă

§ 7. Vocalele fără voce sănt întrebuițate în de obște

a) La sfârșitul propozițiunilor ce nu admit contradicție:
Ti-am spus să pleci acasă!

b) În enumerații mai mult sau mai puțin emfatice Liberalii, conservatorii, averescani, socialistii, etc

,are casă, masă

c) În poezie, și anume în pasajii lirice, patetice

De ex.

„Te duci și ani de suferință” (Mih. Eminescu)

d) In 11

Prin aruncarea în umbră (efect al devocalizării) a silvei

Ex... dar e la mintea omului !

[View all posts by **John**](#)

1) În acest evant și în este său sau altor

e) În moneda măruntă a limbei, ca de pildă în conjuncții și prepoziții și anume în acelea ce încep cu o consonantă tenuă: astfel și adesea devine și iar prepoziția *pe* nu arareori e rostită *pă*

f) În limbajul mai mult sau mai puțin *presto* și mai ales în expresiile-clîșeu de felul celor următoare:

trei și cu patru fa(k) șapte

doi și cinci fa(k) șapte

(Compară în portugeză: kùatru, sinku și oitù (4, 5, 8)

§ 8 Exemplele de mai sus presupun un tempo mai mult sau mai puțin repede, deși cazurile de sub b) și c) arată că viteza nu-i numai decât trebuincioasă

§ 9. Cu excepția vocalelor finale înaintea unei pauze (a se vedea sub a) și b) exemplele de mai sus arată că devocalizarea se întâmplă de obicei între două consonante tenue. (Vezi mai ales cazurile de sub f).

§ 10. Toate vocalele fără voce din exemplele de mai sus se găsesc în silabe neaccentuate. În rare cazuri întâlnim vocale fără voce (numai între consonante tenue¹⁾) și în silabe sub accent Ex înrăutățit

*

Vocalele fără de voce dau limbei române o delicateță discretă care nu poate scăpa din vedere, sau mai bine zis din auzul esteticianului limbajului.

Pe lângă grație ele dăruiesc limbei noastre un mijloc foarte expresiv de-a accentuat, unde trebuie¹⁾ logic ori artistic,

¹⁾ Portugeza întrebunțează într'o măsură cu mult mai mare devocalizarea, atât a vocalelor cât și a consonantelor Vezi și în rom. clasicism cu i și m devocalizat, aşa încât după chiar Gonçalves Vianna „Repetiția constantă a vocalelor atone și șoptite strică considerabil armonia generală a limbei cu atât mai mult cu cât nazalele frecuente sunt mai puțin sonore decât în franceză”

rădăcina, partea de sevă a cuvântului, prin faptul că ele aruncă în umbră sau mai propriu zis în şoaptă aproape neauzită, acele părți ale cuvântului pe care mintea le primește fără ajutorul ușechii

I, OLIMPIU ȘTEFANOVICI-SVENSK

Londra, British Museum.

22 I. 927

VII

Nouă contribuționi la Bibliografia veche românească¹⁾.

Ciiasloveți, Sibiu 1696.

Iată câteva completări la descrierea dată în *Bibliografia veche românească* vol. I, pag 339, Nr 101

Pe foaia 244, după terminarea rugăciunilor de dimineață, aflăm iertarea de gieseți cu textul următor

Pretine, Pravoslavnice Cetitoriu, cu umilință te rugăm : unde vei afla nescare greșuri în lucrul acesta al nostru, în slove, în cuvinte, să nu blăstămi : ce cu blândează îndrep-tează și plinează-se-vai precât am putut cu nevoință am lucrat, și precum am aflat în izvod aşa am dat și am lucrat, și precum am aflat în izvod aşa am dat și în tiparul Ce te rugăm iartă, ca și tu să dobândești Ertăciunea del[a] Dom-nul nostru Is Hs al cărui dar și mă și noi îl rugăm să fie cu tine pururea.

*Iubitoru de osteneală
Pop : Kiriac, G și Tip.
și Avraam Arhidiacon*

¹⁾ Cf *Dacoromania* Vol V pag 601—619, *Octothul mic* tipărit la Brașov (1557) împreună cu un *Evangheliar slavon* (1580?) vor forma un articol separat De asemenei o *Carte de rugăciune* tipărită în Belgrad înainte de Catechismul calvinesc (1640), care conține Molitvele descrise în articolul D-lui prof univ N Drăganu „*Codicele pribegieului Gheorghe Ștefan Voievodul Moldovei*” în Anuarul Institutului de Istorie Națională Cluj 1926, Vol III, pag 181—250 La pag 184, la punctul 15, citim „*Molitive de rugă de peste săptămână către trei pe zi* scoase de Măria sa Gheorghe Ștefan voevod, le-au scos din limba sărbească pre limba românească Aceasta carte face parte din primele tipărituri Rakocziene